

SOUVISLOST VÝVOJOVÉHO TRAUMATU A VLASTNÍ VNÍMANÉ ÚČINNOSTI U ADOLESCENTŮ

Ing. Veronika Bursová

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE 2022

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Eva Šírová, Ph.D.

MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE

ÚVOD

Mnoho duševních problémů má svůj původ v dětství. Především v raných fázích je vývoj dítěte velmi citlivý proces, který se dá snadno ovlivnit. Dítě přichází na svět, aby se rozvíjelo, rostlo, žilo a vyjadřovalo své potřeby a pocity v zájmu své ochrany. Aby to ale bylo možné, potřebuje péči a ochranu dospělých, kteří ho berou vážně, podporují ho, ochraňují ho, milují ho a upřímně se snaží pomoci mu zorientovat se. Jsou-li tyto potřeby dítěte zanedbávány, je-li trestáno, bito, zneužíváno, manipulováno, zanedbáváno či podváděno, aniž by mu někdo z pečovatелů pomohl, je narušen jeho vývoj. Tato skutečnost pak má trvalé následky pro jeho další život. Nejnovější výzkumy ukazují (např. Van der Kolk, 2014; B.Roozendaal, B.S.McEwen a S.Chattarji, 2009), že dochází ke změnám v nervové soustavě a výzkumy na poli epigenetiky též dokládají, že dochází k přenosu těchto změn i na další potomky do dalších generací. Je zřejmé, že následky traumatizace dětí se později musí odrazit na obraze celé naší společnosti. To, jak si jedinec dokáže poradit ve složitých situacích, jak a s jakou úspěšností je ochoten přijímat a řešit události se kterými se v životě setkává, silně ovlivňuje jeho budoucí úspěch, či neúspěch.

Tato bakalářská práce se věnuje hledání souvislostí mezi vývojovým traumatem a vlastní vnímanou účinností u adolescentů. Práce má teoreticko-empirický charakter. V teoretické části jsou shrnuty základní informace o současném stavu poznání této problematiky v odborné literatuře, takže má charakter literárně přehledový.

První kapitola vymezuje vývojové trauma, popisuje, jak vzniká a jak je s ním možno pracovat. Dále jsou v textu shrnuty příčiny, důsledky a projevy traumatu u různých věkových skupin. Myslím, že je velmi důležité si uvědomit, že to, co je dítěti způsobeno v prvních letech života, se nevyhnutelně odrazí i na jeho osobnosti v dospělosti a tím i na celé společnosti, že různé psychózy, nedostatek, nebo nadbytek sebevědomí, drogová závislost či kriminalita představují ukryté vyjádření nejranějších zkušeností. Všichni rodiče byli kdysi dětmi, stejně jako většina dnešních dětí bude jednou rodiči. Pakliže si tuto skutečnost uvědomujeme, musíme si být nutně vědomi velké zodpovědnosti. Proto si myslím, že je velmi důležité, aby rodiče, další pečující osoby i odborníci v různých oborech, kteří pracují s dětmi ve školách, nemocnicích, zdravotnických zařízeních nebo terapeutických poradnách, měli alespoň základní povědomí o nejnovějších poznatcích, jak s tímto problémem pracovat. Aby rodiče i pedagogové ve školách zbytečně nevytvářeli podmínky pro vznik traumatických událostí a v případě, že k nim dojde, uměli dětem poskytnout pomoc.

Druhá kapitola se zaměřuje na vlastní vnímanou účinnost (z angl. self-efficacy). Je zde vysvětleno, že je to vlastně míra přesvědčení jedince o možnosti kontroly nad vzniklými událostmi, a tedy i o možnosti aktivně ovlivňovat svůj život. Dále je v této kapitole popsán vývoj self-efficacy v různých obdobích života dítěte a vlivům, které tento vývoj ovlivňují.

Empirická část přináší výsledky dotazníkového šetření, které proběhlo mezi studenty vybraného osmiletého gymnázia, vybraného středního odborného učiliště a náhodným oslovením respondentů na sociální síti Facebook. On-line dotazník byl sestaven z dotazníku General Self-efficacy Scale (Dotazník obecné self-efficacy), který vyvinuli Schwarzer a Jerusalem (1992), do češtiny přeložil J. Křivohlavý (1993), my jsme použily modifikovanou českou verzi L. Hodačová, J.Mareš (Hodačová et al., 2020) a dotazníku Early trauma inventory self report – short form, ETI-SR (Bremner et al., 2000) který zaznamenává výskyt časných traumatických událostí. Cílem výzkumu je určit míru vlivu prožitých traumatických událostí v dětství na vlastní vnímanou účinnost u adolescentů a jaký druh těchto událostí se na míře self-efficacy nejvíce projevuje.

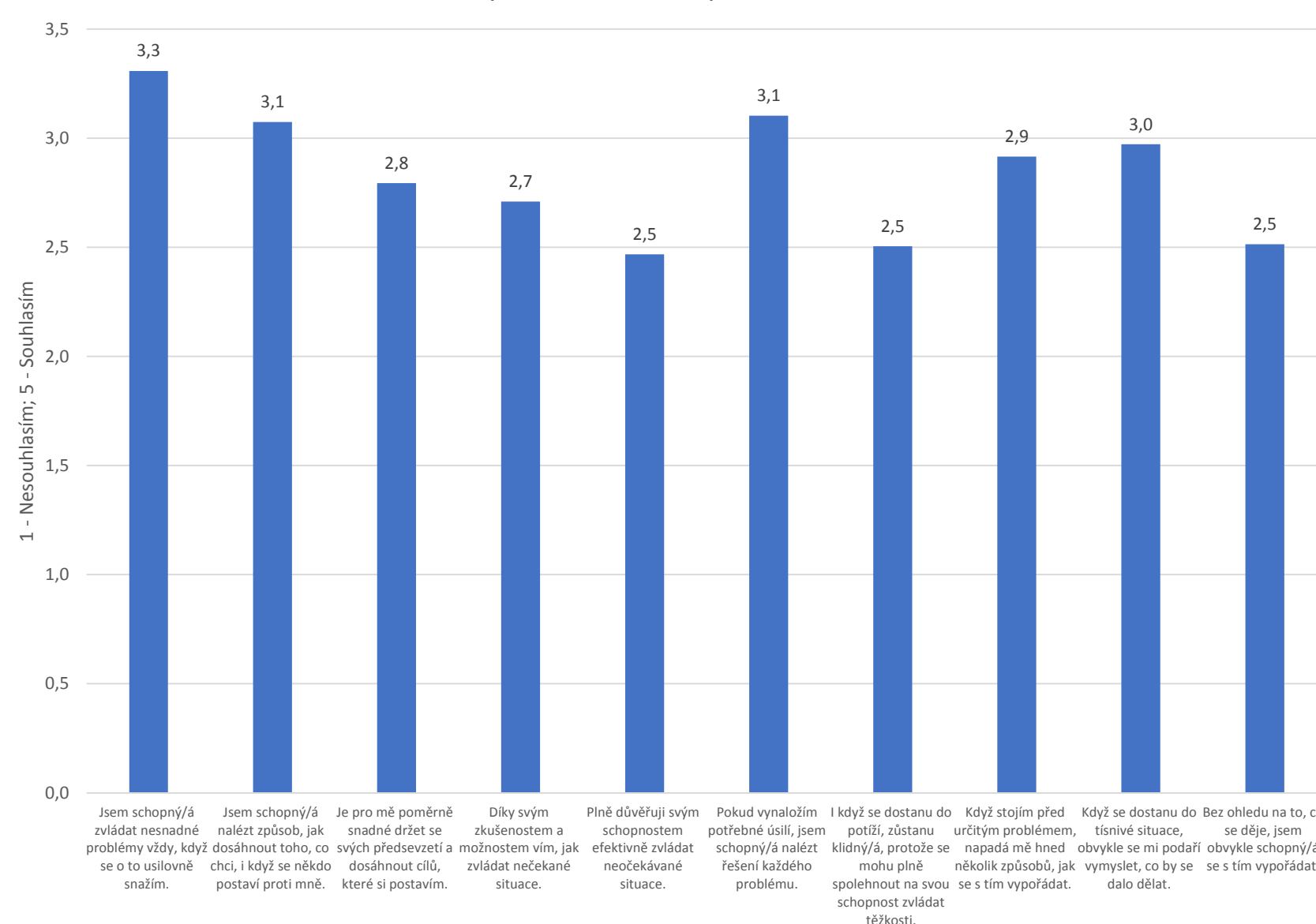
VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Šetření se zúčastnilo celkem 107 respondentů, z toho bylo 57,9 % žen (62 osob) a 42,1 % mužů (45 osob). Nejčastěji byli respondenti ve věku 18 – 20 let (39,3 %; 42 osob) a nebo ve věku 21 a více let (37,4 %; 40 osob). Nejčastěji respondenti studují nebo studovali gymnáziem (61,7 %; 66 osob).

Respondentům byly k vyplnění předloženy dva dotazníky, které byly vytvořeny elektronicky na survio.com.

1. Dotazník – Vlastní vnímaná účinnost

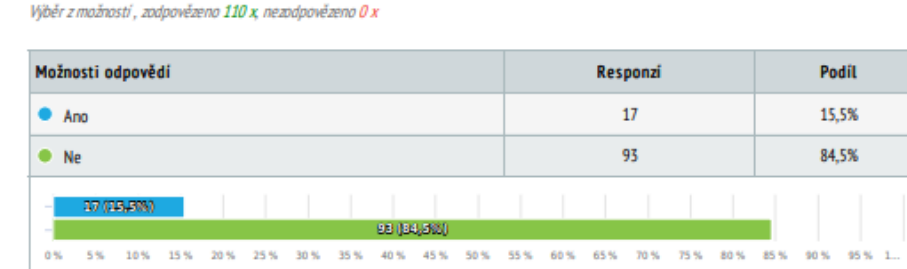
Průměrný souhlas s dílčími položkami dotazníku

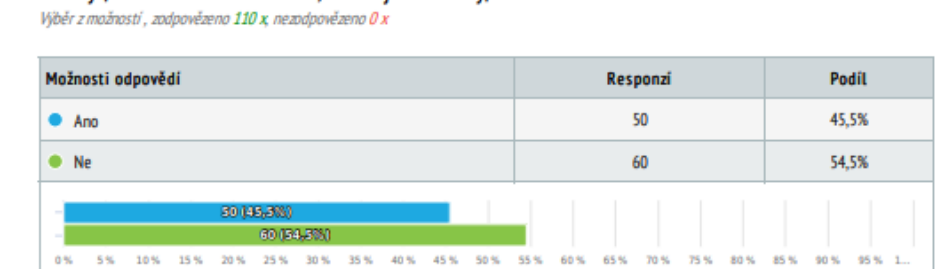
2. Dotazník – Četnost záznamu časných traumatických událostí

Příklady odpovědí na 27 otázek dotazníku, které mapovaly obecné fyzické, emoční a sexuální traumata

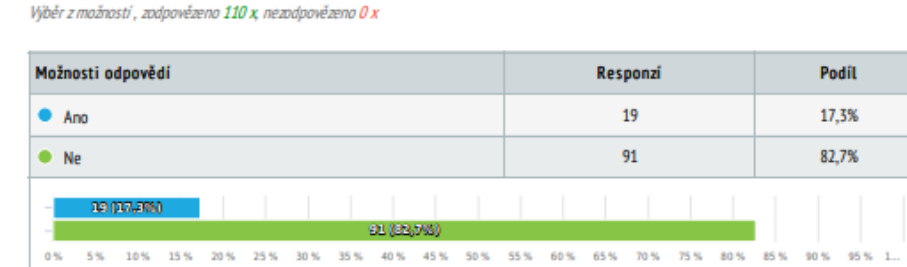
14 Zažil/a jste někdy život ohrožující katastrofu?

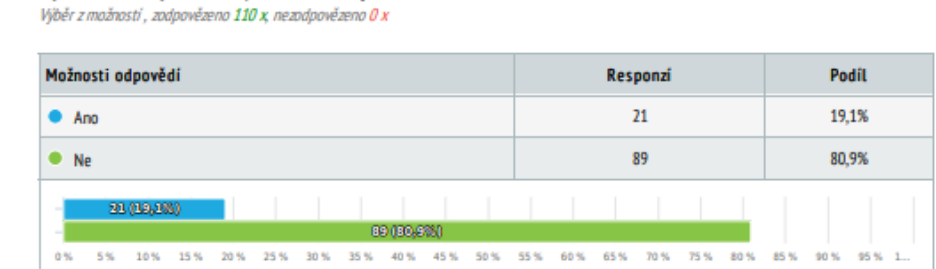
31 Byl/a vám často řečeno, že nejste dobrý/a?

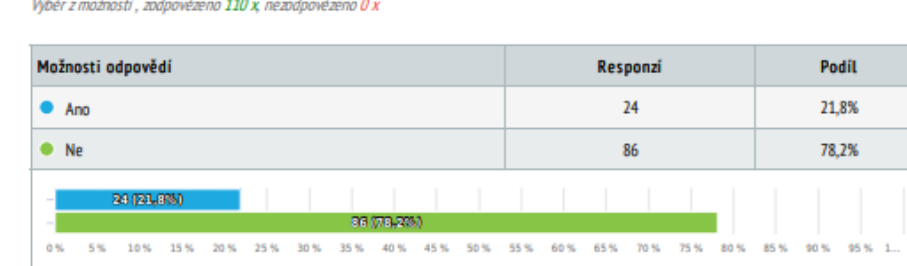
15 Byl/a jste někdy účastníkem závažné dopravní nehody?

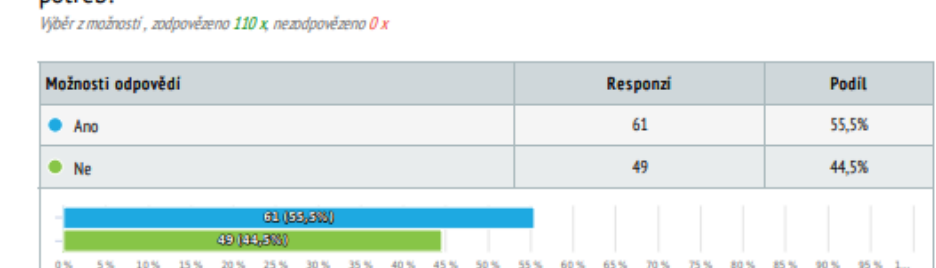
32 Byl/a jste většinu času vychovávan/a chladným, nestarostlivým způsobem anebo byl v vás vytvořen pocit, že nejste milován/a?

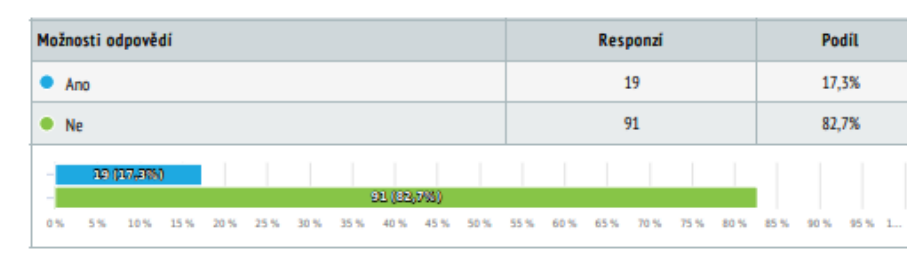
16 Utrpěl/a jste závažné onemocnění nebo měl/a jste závažné onemocnění?

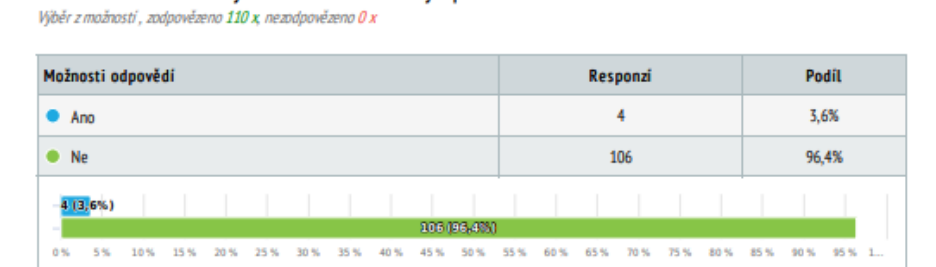
33 Stávalo se často, že vaši rodiče nebo vychovatelé selhali v pochopení vašich potřeb?

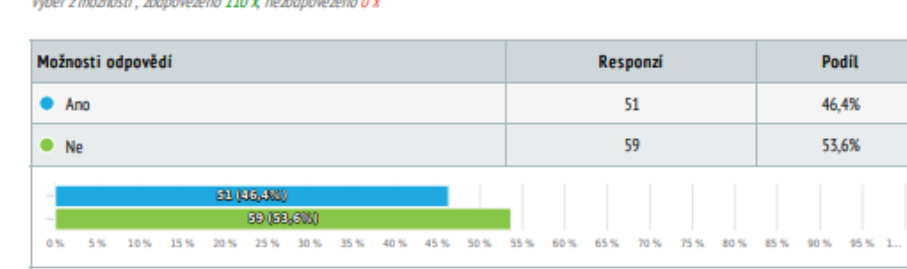
17 Zažil/a jste někdy smrt nebo závažné zranění vašich rodičů nebo vychovatele?

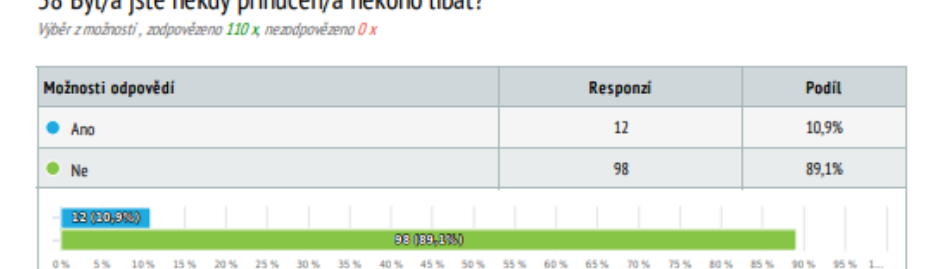
37 Měl s vámi někdy někdo sexuální styk proti vaší vůli?

18 Zažil/a jste někdy rozvod nebo rozchod vašich rodičů?

38 Byl/a jste někdy přinucen/a někoho líbat?

ZÁVĚR

Prožití traumatické události je pro každého stresující záležitostí, pro děti, které mají omezenou možnost reakcí však obzvláště.

Velmi záleží na následné pomoci dospělé pečující osoby se zpracováním události. Když je dítěti umožněna aktivní reakce na událost, velmi často dochází ke zpracování situace. Proto je zásadní, aby tato otázka byla co nejvíce komunikována mezi všemi pečujícími dospělými (rodiči, učiteli, lékaři,...).

Podaří-li se dítěti traumatickou situaci zvládnout posílí to jeho vlastní vnímanou účinnost. V opačném případě to má následky na jeho nervový systém a při každém, byť jen náznaku podobné situace se objevuje neadekvátní reakce, který často bývá diagnostikována jako úzkostná porucha či hyperaktivita a jiné.

To jak se dospívající vnímá má velký vliv na úkoly, které si pro svůj budoucí dospělý život volí a to, jak se vnímá, velmi záleží na dětství, které prožil.

Tato práce měla jen velmi omezenou možnost zmapovat souvislost mezi vývojovým traumatem a vlastní vnímanou účinností. Povinností učitele by ale mělo být všimnout si dětí, které mohou být traumatem poznamenány a snažit se jim zajistit potřebnou pomoc.